

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. І.І.МЕЧНИКОВА

Кафедра історії України та спеціальних історичних дисциплін

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Майя НІКОЛАЄВА

« 02 » серпня

2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**Вища освіта в Україні у ХІХ – на початку ХХІ ст.: інституційні
трансформації та освітні практики**

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

Освітньо-професійна програма: Історія та археологія

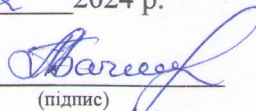
Робоча програма навчальної дисципліни «Вища освіта в Україні у ХІХ – на початку ХХІ ст.: інституційні трансформації та освітні практики». Одеса: ОНУ, 2024. 15 с.

Розробник: Синявська Олена Олександрівна, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії України та спеціальних історичних дисциплін

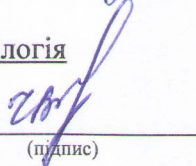
Протокол № 1 від "29" серпня 2024 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Олена БАЧИНСЬКА)
(ім'я прізвище)

Погоджено із гарантом ОП Історія та археологія

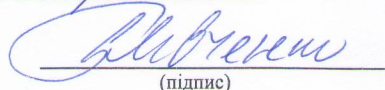

(підпис)

(Вадим ЧЕПІЖЕНКО)
(ім'я прізвище)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії

Протокол № 1 від "30" серпня 2024 р.

Голова НМК

(підпис)

(Галина ЛЕВЧЕНКО)
(ім'я прізвище)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(ім'я прізвище)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____

Протокол № ___ від "___" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(ім'я прізвище)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Загальна кількість: кредитів – 3 годин –90 змістових модулів – 1	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>032 Історія та археологія</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: <u>другий (магістерський)</u>	<i>За вибором</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	-й
		<i>Семестр</i>	
		2-й	-й
		<i>Лекції</i>	
		20 год.	6 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		10 год.	4 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	80 год.
		Форма підсумкового контролю: <u>залік</u>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Вища освіта в Україні у ХІХ – на початку ХХІ ст.: інституційні трансформації та освітні практики» згідно освітньо-професійної програми спеціальності 032 «Історія та археологія» є вибірковою і викладається для здобувачів другого рівня вищої освіти денного відділення на факультеті історії та філософії.

Мета викладання навчальної дисципліни – проаналізувати інституційні перетворення в системі вищої освіти в Україні у ХІХ – на початку ХХ ст.

У зв'язку з метою ставляться наступні **завдання**:

ознайомити здобувачів з теоретичними аспектами вивчення історії вищої освіти в Україні;

проаналізувати основні етапи в становленні та розвитку системи вищої освіти України;

з'ясувати засади діяльності та причини розширення системи вищої освіти у ХІХ – на початку ХХ ст.;

прослідкувати зміну парадигми вищої освіти та її реалізацію в період Української революції;

розглянути радянську модель вищої освіти та етапи її становлення;

визначити головні напрями трансформації освітнього середовища на сучасному етапі.

Згідно освітньо-професійної програми вивчення дисципліни спрямоване на формування наступних **компетентностей**:

а) загальних

ЗК.01 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК.03 Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

б) фахових

СК.01 Здатність виявляти та досліджувати історичні та археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію;

СК02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук;

СК.04 Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

Програмні результати навчання:

ПР.01 Аналізувати теоретичні та методологічні проблеми сучасної історичної науки, критично оцінювати стан проблеми та результати останніх досліджень;

ПР.02 Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології;

ПР.07 Зрозуміло і недвозначно доносити власні знання, висновки та аргументацію з питань історії та/або археології до фахівців і нефаківців, зокрема, до осіб, які навчаються.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувачі повинні *знати*:

- етапи становлення вищої освіти в Україні у XIX – на початку XXI ст.;
- засади створення закладів вищої освіти у XIX ст., специфіку їх функціонування в різних регіонах України;
- загальні принципи реформування та трансформації системи вищої освіти у XX ст.;
- світоглядно-методологічні засади освітянської діяльності в історичній ретроспективі;

***вміти*:**

- обґрунтовувати періодизацію історії закладів вищої освіти у XIX – на початку XXI ст.
- аналізувати актуальні для різних хронологічних періодів моделі закладів вищої освіти;
- систематизувати та узагальнювати інформацію про освітні практики в закладах вищої освіти XX ст.;
- пояснювати зміст та принципи інституційних трансформацій сучасної системи вищої освіти.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні аспекти вивчення історії вищої освіти в Україні.

Становлення закладів вищої освіти в Україні до XIX ст. Періодизація історії вищої освіти в XIX – на початку XXI ст., характеристика періодів. Політичний, ідеологічний та соціокультурний аспекти змісту вищої освіти в історичній ретроспективі. Типи закладів вищої освіти. Сутність освітніх практик.

Тема 2. Класичні університети Наддніпрянської України у ХІХ ст.

Університетські Статути 1804 р., 1835 р., 1863 р., 1884 р. Відкриття університетів: історичні передумови, матеріальна база. Харківський університет. Університет імені святого Володимира в Києві. Новоросійський університет в Одесі. Структура університетів, академічне середовище та зміст освіти.

Тема 3. Розширення системи вищої освіти в Наддніпрянській Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Профільні та спеціалізовані заклади вищої освіти. Створення в Україні технічних, медичних, педагогічних та інших спеціалізованих вищих інститутів. Київський політехнічний інститут, Ніжинський історико-філологічний інститут, Глухівський учительський інститут, Вище гірниче училище в Катеринославі.

Тема 4. Заклади вищої освіти на території півдавстрійської України у ХІХ – на початку ХХ ст.

Зміни в системі освіти в період реформ Марії-Терезії. Становище вищої освіти в ХІХ ст. Львівський університет: структура, навчальні програми, освітнє середовище. Реальна (торговельна) академія (1817 р.), Технічна академія (1844 р.). «Галицький П'ємонт» кінця ХІХ – поч. ХХ ст.

Тема 5. Зміна парадигми вищої освіти за доби Української національної революції.

Реформування вищої освіти, українізація класичних університетів. Київський український народний університет, Педагогічна академія у Києві, Український університет у Кам'янець-Подільському. Відкриття політехнічних інститутів. Формування нової концепції вищої освіти.

Тема 6. Створення та подальший розвиток радянської моделі вищої освіти у 1920-1930-х рр.

Скасування привілеїв і створення доступної освітньої системи для всіх прошарків суспільства. Організація вищої освіти: створення нових вищих навчальних закладів та реорганізація існуючих, ліквідація (та повернення) університетів. Роль ідеології у формуванні вищої освіти. Кадрова політика. Впровадження нових навчальних програм, спрямованих на формування «нової людини».

Тема 7. Заклади вищої освіти за межами радянської України.

Еміграція та умови діяльності української інтелігенції в Центральній та Західній Європі в міжвоєнний період. Український Вільний Університет в Празі і Мюнхені. Український Високий Педагогічний Університет ім. Михайла Драгоманова в Празі. Українська Господарська Академія в Подєбрадах. Український Технічно-Господарський Інститут в Подєбрадах і Мюнхені.

Тема 8. Тенденції розвитку вищої освіти радянської України у другій половині ХХ ст.

Ідеологічні засади вищої освіти в радянському суспільстві. Система університетів та інститутів у повоєнний час. Організаційно-педагогічні принципи вищої освіти в радянській Україні. Централізація та державний контроль у сфері вищої освіти. Пріоритети у виборі спеціальностей та напрямів навчання, вища освіта як ідеологічний чинник творення «радянської» особистості.

Тема 9. Трансформації освітнянського середовища у 1990-х–2000-х рр.

Зміна освітньої парадигми в умовах проголошення незалежної України. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» (1992 р.), Закон України «Про освіту» (1993 р.), Закон України «Про вищу школу» (2002 р.). Вивчення кращих освітніх практик європейських закладів, приєднання України у 2005 році до Болонського процесу.

Тема 10. Основні напрями модернізації освітнього потенціалу на сучасному етапі.

Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), трансформація системи вищої освіти. Зміна освітнього концепту. Інтеграція української системи вищої освіти у загальноєвропейську. Специфіка застосування європейських освітніх практик в сучасній системі вищої освіти.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	сп		л	п/с	лаб	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тема 1. Теоретичні	8	2			6	8				8

аспекти вивчення історії вищої освіти в Україні.										
Тема 2. Класичні університети Наддніпрянської України у XIX ст.	10	2	2		6	10	2			8
Тема 3. Розширення системи вищої освіти в Наддніпрянській Україні наприкінці XIX – на початку XX ст.	8	2			6	8				8
Тема 4. Заклади вищої освіти на території підавстрійської України у XIX – на початку XX ст.	10	2	2		6	8				8
Тема 5. Зміна парадигми вищої освіти за доби Української національної революції.	10	2	2		6	10	2			8
Тема 6. Створення та подальший розвиток радянської моделі вищої освіти у 1920-1930-х рр.	10	2	2		6	8				8
Тема 7. Заклади вищої освіти за межами радянської України.	8	2			6	10	2			8
Тема 8. Тенденції розвитку вищої освіти радянської України у другій половині XX ст.	8	2			6	8				8
Тема 9. Трансформації	10	2	2		6	10		2		8

освітянського середовища у 1990-х–2000-х рр.									
Тема 10. Основні напрями модернізації освітнього потенціалу на сучасному етапі.	8	2			6	10		2	8
Усього годин	90	20	10		60	90	6	4	80

5. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені

6. Теми практичних занять

№№	Назва теми	К-ть год д/в	К-ть год з/в
1	Класичні університети Наддніпрянської України у ХІХ ст.	2	
2	Заклади вищої освіти на території півдавстрійської України у ХІХ – на початку ХХ ст.	2	
3	Зміна парадигми вищої освіти за доби Української національної революції.	2	
4	Створення та подальший розвиток радянської моделі вищої освіти в Україні.	2	
5	Трансформації освітянського середовища на сучасному етапі.	2	4
	Всього	10	4

7. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/види завдань	К-ть годин д/в	К-ть годин з/в
1	Тема 1. Теоретичні аспекти вивчення історії вищої освіти в Україні. [1,2,3]	6	8
2	Тема 2. Класичні університети Наддніпрянської України у ХІХ ст. [1,2,3]	6	8
3	Тема 3. Розширення системи вищої освіти в Наддніпрянській Україні наприкінці ХІХ – на початку	6	8

	XX ст. [1,2,3]		
4	Тема 4. Заклади вищої освіти на території півдавстрійської України у ХІХ – на початку ХХ ст. [1,2,3]	6	8
5	Тема 5. Зміна парадигми вищої освіти за доби Української національної революції. [1,2,3]	6	8
6	Тема 6. Створення та подальший розвиток радянської моделі вищої освіти у 1920-1930-х рр. [1,2,3]	6	8
7	Тема 7. Заклади вищої освіти за межами радянської України. [1,2,3]	6	8
8	Тема 8. Тенденції розвитку вищої освіти радянської України у другій половині ХХ ст. [1,2,3]	6	8
9	Тема 9. Трансформації освітянського середовища у 1990-х–2000-х рр. [1,2,3]	6	8
10	Тема 10. Основні напрями модернізації освітнього потенціалу на сучасному етапі. [1,2,3]	6	8
	Всього годин	60	80

До самостійної роботи відноситься:

[1] – підготовка до практичних занять та підсумкового контролю;

[2] – написання рефератів / виконання презентацій;

[3] – вивчення додаткової літератури.

9. Методи навчання

Під час вивчення курсу використовуються різні методи навчання у вищій школі. *Пояснювально-ілюстративний метод* та *метод проблемного викладу* використовуються під час лекцій, спрямовані на вирішення конкретних історичних проблем через аналіз нормативної бази вищої освіти, роботу з історичними джерелами та науково-дослідницькими працями, аналіз конкретних історичних ситуацій. *Евристичний та дослідницький методи* допомагають в організації активного пошуку розв'язання висунутих пізнавальних завдань, під час самостійної підготовки здобувачів.

10. Форми контролю і методи оцінювання

Методи контролю включають поточне та підсумкове оцінювання. Поточне оцінювання здобувачів здійснюється через опитування та контроль знань під час кожного практичного завдання. Підсумковий результат оцінювання враховує загальну суму балів за поточне оцінювання під час практичних занять та підсумкового модульного контролю у вигляді усної перевірки знань за контрольними питаннями. За бажанням здобувачі можуть

готувати реферати чи презентації, пов'язані з темами практичних занять. Усна перевірка знань за контрольними питаннями є обов'язковою для тих здобувачів, які за результатами роботи на практичних заняттях наберуть менше 60 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
Здобувач освіти		
Зараховано (відмінно)	у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань.	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання; виконує творчі завдання та ініціює нові шляхи їх виконання; проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.
Зараховано (добре)	достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей; при представленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, самостійно аналізує, узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки.	правильно і повно відповідає на всі запитання; має стійкі навички виконання завдання
Зараховано (задовільно)	володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого.	може використовувати знання в стандартних ситуаціях, має елементарні, нестійкі навички виконання завдання.
Незадовільно з можливістю повторного складання	володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; не	недостатньо розкриває сутність контрольних питань, допускаючи при цьому суттєві неточності, відсутні сформовані уміння та навички.

	вміє робити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки; під час відповіді допускаються суттєві помилки	
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

11. Питання для підсумкового контролю

1. Охарактеризуйте становлення закладів вищої освіти в Україні до XIX ст.
2. Визначте періоди в історії вищої освіти в XIX – на початку XXI ст., надайте їм характеристику.
3. Проаналізуйте соціокультурний аспект змісту вищої освіти в історичній ретроспективі.
4. Як ви розумієте поняття «освітні практики»? Наведіть приклади.
5. Охарактеризуйте академічний склад, освітнє середовище та зміст освіти в Університеті святого Володимира в Києві.
6. Дайте короткий історичний огляд історії Харківського університету у XIX – на початку XX ст. Якою була специфіка навчання?
7. Новоросійський університет в Одесі: структура та академічне середовище.
8. Проаналізуйте структуру, навчальні програми, освітнє середовище Львівського університету у XIX ст.
9. Якими були причини відкриття профільних та спеціалізованих закладів вищої освіти наприкінці XIX – на початку XX ст.?
10. Охарактеризуйте ідею університету у модерний період. В чому вона полягала?
11. Яке місце займала педагогічна освіта в системі вищої освіти у першій чверті XX ст.?
12. Зробіть порівняльний аналіз функціонування закладів вищої освіти в Наддніпрянській та південно-західній Україні у XIX ст.
13. Створення нової концепції вищої освіти в період Української національної революції.
14. Які нові заклади вищої освіти були відкриті у 1917-1919 роках? Що Ви про них знаєте?
15. Назвіть лідерів освітньої справи у 1917-1920 роках. Які ідеї вони відстоювали?

16. Охарактеризуйте найбільші досягнення у сфері освіти в період Гетьманату.
17. Опишіть сутність існування системи Інститутів народної освіти в радянській Україні у 1920-х рр.
18. Роль вищої освіти у формуванні та утриманні ідеологічної системи СРСР.
19. Коли і чому в радянській Україні повернули університети в систему вищої освіти?
20. Розкажіть про основні етапи в історії Одеського державного університету в радянський час. Кого із викладачів історії можете назвати?
21. Проаналізуйте ідеологічні засади вищої освіти в радянському суспільстві.
22. Якими були умови діяльності української інтелігенції в Центральній та Західній Європі в міжвоєнний період?
23. Назвіть та коротко розкажіть про головні центри вищої освіти в еміграції.
24. Розкрийте засади системи університетів та інститутів у повоєнний час.
25. Якими були організаційно-педагогічні принципи вищої освіти в радянській Україні? У чому це проявлялося?
26. Визначте основні завдання, принципи та етапи формування сучасної системи вищої освіти.
27. Проаналізуйте основні нормативні документи функціонування закладів вищої освіти на сучасному етапі.
28. Які історичні етапи у становленні вищої освіти в Україні ви можете виділити?
29. Які головні проблеми наявні в сучасній системі вищої освіти України? Обґрунтуйте свою думку.
30. Охарактеризуйте основні принципи та структуру вищої освіти в Україні на сучасному етапі.

12. Розподіл балів, які отримують здобувачі

Поточне оцінювання та самостійна робота					Сума
T1	T2	T3	T4	T5	100
20	20	20	20	20	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	дуже добре	
75-84	C	добре	

70-74	D	задовільно	
60-69	E	допустимо	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

Синявська О. О. Робоча програма навчальної дисципліни «Вища освіта в Україні у ХІХ – на початку ХХІ ст.: інституційні трансформації та освітні практики». Одеса, 2024. 15 с.

Синявська О. О. Історія освіти і науки в Україні. Частина І. Традиції освіти та накопичення наукових знань у домодерний період: Навчальний посібник / Олена Олександрівна Синявська; ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса: ОНУ, 2022. 160 с.

14. Рекомендована література

Джерела

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
2. Закон України «Про Освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Основна

1. Андрущенко В. П. Феномен освіти: монографія: у 5 кн. Суми: Університетська книга, 2020. Кн. 4: Українська освіта: історія становлення, розвиток, модернізація /Наук. ред. Н. Кочубей. 2021. 559 с.
2. Історія педагогіки та освіти: навчальний посібник / П. Г. Лузан, О. В. Васюк. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: ДАКККіМ, 2010. 296 с.
3. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Український Вільний університет. Київ: Наукова думка, 2011. 912 с.

Додаткова

1. Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі : кол. монографія / за заг. ред. В. П. Кравця, Г. М. Мешко. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 310 с.
2. Кучеренко С. Ю. Сучасний стан, тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. URL: <https://www.cceeol.com/search/article-detail?id=698266>.
3. Розовик Д. І. Культурне будівництво в Україні у 1917–1920 роках. К.: Аквилон Плюс, 2011. 544 с.
4. Синявська О. Науково-педагогічна діяльність Олексія Івановича Маркевича (1847-1903): до 175-річчя історика. *Південний архів (історичні науки)* : збірник наукових праць. Херсон: Видавництво ХДУ, 2022. Вип. 37. С. 92-98.

5. Синявська О. Одеса&Миколаїв: історія одного освітнього проєкту середини ХІХ ст. *Старожитності Лукомор'я*. 2021. № 4 (7). С.63-69.
6. Синявська О. Одеський німецький педагогічний інститут. Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=75023 (дата звернення 10.06.2023)
7. Nonōris causā: почесні члени, доктори, професори Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: до 155-річчя від дня заснування: біогр. довід. / О. Є. Музичко, О. О. Синявська, В. М. Хмарський; гол ред. І. М. Коваль. Одеса: ОНУ, 2020. 308 с.
8. Syniavska O. Establishment of economic education in Southern Ukraine. Social Educational Project of Improving Knowledge in Economics. Frankfurt – Poitiers - Los Angeles, 2022. Special edition Ukraine, part 2. P.106-116.
9. Університетська педагогічна освіта: історія, теорія і перспективи розвитку в умовах глобалізації: Кол. монографія / під. ред. проф. Цокур О.С. Одеса: ФОП Бондаренко О.М., 2018. 150 с.
- 10.Шубін О. Адаптація університетів до Болонського процесу // Вища школа. 2015. № 6. С. 13-27.

15. Електронні інформаційні ресурси:

Міністерство освіти, науки України. Офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua>

Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова. Офіційний сайт. URL: <http://library.onu.edu.ua>

Національна академія педагогічних наук України. Офіційний сайт. URL: <http://naps.gov.ua/>

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Офіційний сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>

Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Офіційний сайт. URL: <https://naqa.gov.ua/>